

DUNYO TILSHUNOSLIGIDA JOY NOMLARI BILAN BOG'LIQ FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING ILMIIY-NAZARIY TALQINI

Qobilova Nargiza Sulaymonovna,
PhD dotsent, Buxoro Davlat Universiteti, Buxoro
Nurullayeva Umida Baxtiyor qizi,
2- bosqich magistranti, Buxoro Davlat Universiteti, Buxoro
E-mail: begin1977@mail.ru
E-mail: umidanurullayeva422@gmail.com

Annotatsiya: Dunyo tilshunosligida joy nomlari bilan bog'liq frazeologik birliklar turli olimlar tomonidan o'rganilgan. Tilshunos olimlar toponimlar, ularning kelib chiqishi, xalq madaniyatiga ta'siri haqida turli izlanishlar olib borishgan. Joy nomlari bilan bog'liq frazeologik birliklarning kelib chiqishining o'rganilishi uning xalq madaniyatiga ta'sirini o'rganishda muhim jihat hisoblanadi

Kalit so'zlar: frazeologik birliklar, toponimlar, idiomalar, atoqli otlar;

Аннотация: В мировой лингвистике фразеологизмы, связанные с топонимами, изучались разными учеными. Ученые-лингвисты проводили различные исследования о топонимах, их происхождении, влиянии на национальную культуру. Изучение происхождения фразеологизмов, связанных с топонимами, является важным аспектом в изучении их влияния на народную культуру.

Ключевые слова: фразеологические единицы, топонимы, идиомы, имена нарицательные

Abstract: In world linguistics, phraseological units related to place names have been studied by various scientists. Linguistic scientists have conducted various researches about toponyms, their origin, influence on national culture. The study of the origin of phraseological units related to place names is an important aspect in the study of its influence on folk culture.

Key words: phraseological units, toponyms, idioms, common nouns;

Har bir xalqning tilida va nutqida doimo ishlatiladigan, nutqda so'z kabi takrorlanadigan, muloqot yoki matn yozish jarayonida ishlatiladigan barqaror obrazli iboralar mavjud. Bunday barqaror birikmalar frazeologik birliklar deyiladi. V.P.Jukovning ta'rifiga ko'ra, frazeologik birlik - bu "muvofiqlashtiruvchi yoki bo'ysunuvchi, nutqda takrorlanadigan, yaxlit (yoki kamroq - qisman yaxlit) ma'noga ega iboralar".

Frazeologik birliklarning semantik, morfologik-sintaktik va stilistik xususiyatlarini o'rganuvchi fan frazeologiya (yunoncha phrasis — «ifoda» va logos — «fan») deb ataladi. Frazeologik birlikning erkin so'z birikmasidan ajratib turuvchi va ayni paytda so'zga yaqinlashtiradigan asosiy xususiyati uning takrorlanuvchanligidir. Bu takrorlanish xususiyati frazeologik birliklarga xos bo'lgan boshqa barcha xususiyatlarni, birinchi navbatda, tarkibi va tuzilishidagi barqarorlikni va ma'no yaxlitligini tushuntirib beradi. Barqarorlik o'lchovi tushunchasi asosida semantik birlik darajasi, tarkibiy qismlarning ajralmasligi tushuniladi.

Frazeologizm ham yaxlit ma'noga ega bo'lib, yaxlit ma'noni yaxlit ma'noga ega bo'lib, yaxlit ma'noni hosil qiluvchi bo'laklarning ma'nosidan olish qiyin yoki imkonsiz bo'lgan ma'no sifatida tushunish kerak. Masalan, ingliz iborasi give somebody the edge of one's tongue ("birovga keskin gapirmoq, birovni qoralamoq") give, edge, tongue so'zlari orqali izohlanadi.

INTEGRATION OF PRAGMALINGUISTICS, FUNCTIONAL TRANSLATION STUDIES AND LANGUAGE TEACHING PROCESSES

V.P. Jukovning so'zlariga ko'ra, semantik yaxlitlik - bu oxir-oqibat o'z leksik ma'nosining tarkibiy qismlarining to'liq yoki qisman yo'qolishiga olib keladigan frazeologik birlikning ichki semantik birligi.

Shuni ta'kidlab o'tish kerakki, "frazologik birlik" va "frazologizm" iboralari rus va o'zbek tillarida ishlatiladi. Xorijiy lingvistik adabiyotlarda ingliz tiliga fransuz tilidan kirib kelgan "idioma" (idiom) atamasi ko'proq uchraydi. Idioma atamasi XX asr o'rtalarida ingliz leksikografi L.P. Smit tomonidan olib kirilgan. Bu tadqiqotchi undan "grammatika qoidalarini yoki mantiq qonunlarini buzadigan nutq anomaliyalari" frazeologik birliklarini belgilash uchun foydalangan.

Hozirda chet el tilshunosligida "idioma" tushunchasi "frazologik birlik" tushunchasi bilan sinonim hisoblanadi. Shunday qilib, mahalliy tilshunoslarning g'oyalariga asoslanib, idiomani yaxlit ma'nosi ularni tashkil etuvchi so'zlarning ma'nolaridan kelib chiqmagan barqaror aylanma deb tushunish kerak.

Aynan idiomalarda muayyan iqtisodiy, madaniy va tabiiy taraqqiyot sharoitida yashayotgan ijtimoiy-etnik jamoaning milliy-madaniy o'ziga xosligi o'z ifodasini topgan.

Tomonimiyani o'rganishda nafaqat lingvistik balki tarixiy va geografik tahlil usullaridan ham foydalaniladi. Bu toponimiyani geografiya, etnografiya, tilshunoslik va ijtimoiy tarix bilan chambachas bog'liq fan sifatida ko'rib chiqish zaruratini keltirib chiqaradi. Bu borada izlanish olib borgan ko'plab olimlarni misol keltirish mumkin. Bulardan: V.D. Belenkaya, I.A. Vorobyeva, V.A. Juchkevich, V.V. Kuzikov, O.A. Leonovich, T.N. Melnikova, E.M. Murzaev, V.A. Nikonov, E.V. Rosen, G.L. Smolitskaya, A.V. Superanskaya, G.D. Tomaxin, A. Dautat, Au. Longno, E. Negre, Ch. Rostaipg, K. Hengst.

Umuman Atoqli otlar va toponimlar lingvistik va estralingvistik ma'lumotlarning murakkab kompleksi hisoblanadi. Bu masalada olimlarning turli xil qarashlarini ikki qarama qarshi tushunchaga ajratish mumkin: antisemantika tushunchalari va semantika tushunchalari. Birinchi tushunchaga muvofiq, atoqli otlar ma'no ifodalamaydi, ular shunchaki yorliq, biror shaxs, narsa, buyum, joyni nomlash, atash uchun ishlatiladi. Bu fikrga qo'shiluvchi olimlarga quyidagilarni misol keltirish mumkin: K.S. Aksakov, O.S. Axmayuva, L.A. Bulaxovskiy, A. Gardner, A. Marty, D.S. Mill, V.M. Mokienko, A.A. Reformatskiy, N.I. Tolstoy, A.A. Ufimtsev. O. Funke va boshqalar. Ikkinchi konsepsiyaga ko'ra atoqli otlar ma'no anglatadi. Biroq, bu tushunchaga qo'shiluvchi olimlar orasida yagona qarashlar birligi mavjud emas.

O. Espersen, N. Shperber, G. Suit, I. Syorensen, A. V. Superanskaya, V. I. Boloto kabi olimlar atoqli otlar faqatgina nutq jarayonida va kommunikativ vaziyatda leksik ma'no anglatadi. L. V. Sherba, E. Kurilovich, A. Doza, F. Travnichek, V. A. Nikonov, Yu, A, Karpenko, L. M. Shetinin, I. A. Vorobyova, O. I. Fonyakova kabi boshqa bir qism olimlar atoqli otlar ham tilda ham nutqda ma'no anglatadi deb hisoblaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sulaymonovna, Q. N. (2022). FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 10(12), 354-361. <http://farspublishers.org/index.php/ijessh/article/view/137>.
2. КОБИЛОВА Н. ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ПРИНЦИП ЭПИЧЕСКОГО ИЗОБРАЖЕНИЯ. МЕЖДУНАРОДНЫЙ АКАДЕМИЧЕСКИЙ ВЕСТНИК Учредители:

INTEGRATION OF PRAGMALINGUISTICS, FUNCTIONAL TRANSLATION STUDIES AND LANGUAGE TEACHING PROCESSES

- Автономная некоммерческая организация "Исследовательский центр информационно-правовых технологий" ISSN: 2312-5519 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=38533356>
3. KOBILOVA NARGISA SULEYMANOVNA LITERARY PSYCHOLOGY AND STYLE THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука ISSN: 2308-4944eISSN: 2409-0085 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=41328882>
 4. Nargiza Sulaymonovna, Q. ., & Arjunbek Orifjonovich, O. . (2022). KONSEPTUAL METAFORALARNING LINGVOMADANIY HAMDA KOGNITIV XUSUSIYATLARI VA TIL TARAQQIYOTIDA TUTGAN O'RNI. Scientific Impulse, 1(3), 594–600. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/1055>
 5. Rasulov, Z. (2021). Reduction as the way of the language economy manifestation. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 1(1). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/2943
 6. Rasulov, Z. (2022). ОБ ОБЪЕКТЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КОГНИТИВНОЙ СЕМАНТИКИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 8(8). извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4346
 7. Umedilloevna, S. M. (2022). Peter Childs Va Rojer Faulerning Adabiyotshunoslik Terminlarining “the Routledge Dictionary of Literary Terms” Lug’atiga Izohlar. Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 56–58. Retrieved from <http://conferenceseries.info/index.php/online/article/view/34>
 8. Saidovna, V. F. (2022). Turizm Atamalarning Shakllanishida Terminologiyaning Roli. Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 59–62. Retrieved from <http://conferenceseries.info/index.php/online/article/view/27>
 9. Akramov I. NUTQIMIZDA AFORIZMDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI NIMADA? . buxdu.uz [Internet]. 2022 Jan. 17 [cited 2022 May 27];8(8). Available from: http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4265
 10. Yunusova, A. (2023). Thinking, reading and writing critically. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 27(27). http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8733.
 11. A.Yunusova.(2017).PEER EDITING IN MODERN WRITING. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=29457747>.
 12. Aziza, Y., & Abdullaeva, N. (2017). GET YOUR STUDENTS SPEAK UP. Интернаука, (11-2), 52-54.<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=29457679>.
 13. AZIZA YUNUSOVA, ABDULLAEVA NIGINA. (2017).GET YOUR STUDENTS SPEAK UP. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=29457679>.
 14. Yunusova, A. PEER EVALUATION IN PROCESS WRITING. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ ИНГЛИЗ ТИЛШУНОСЛИГИ КА ФЕДРАСИ ТИЛШУНОС ОЛИМА МУҲАББАТ АБДУЛЛАЕВА https://uniwork.buxdu.uz/resurs/13530_1_194A82DB5AB757365695CBB3211007622A548317.pdf#page=218.
 15. Saidovna, V. F. (2022). Turizm Atamalarning Shakllanishida Terminologiyaning Roli. Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 59-62.
 16. https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&hl=ru&q=related:jE-eYmu_lucJ:scholar.google.com/

INTEGRATION OF PRAGMALINGUISTICS, FUNCTIONAL TRANSLATION
STUDIES AND LANGUAGE TEACHING PROCESSES
